

ABLAK

A TEGEZŐDÉSRŐL

BORDÁS GYŐZŐ

Szakmabeliek között tegeződni, korra való tekintet nélkül, ma már majdnem olyan szigorú szabály, mint a közlekedési lámpa piros fényére megállni. Szinte az a szabálytalan ebben a játékban, ha nem azonnal „szervusz”, „foglalj helyet” meg „kérek szépen”. Szokássá, sőt divattá vált. És még azt sem mondhatom, hogy nem szép ez az úzus, mert olykor fölemelő érzés is egy pillanat alatt meghitt, közvetlen viszonyba kerülni valakivel, történetesen azokkal, akiknek könyveit már régóta olvassuk, írásaik révén szinte karnyújtásnyira kerültek hozzánk. Bár, meg kell vallanom én még ma is berzenkedem kissé az azonnali pertura való áttérés ellen. Nem azért, mintha nem töltene el jó érzéssel a bizalom előlegezése, de valahogy egy idegszálam mindig megmozdul, mielőtt az előszöri találkozáskor kimondanám azt a bizonyos „te”-t. Mint nemrégiben is, amikor a távolról érkező Faludy György a világ legtermészetesebb dolgaként kínálta fel az azonnali tegeződést. Vagy Méliusz József több mint egy évtizeddel ezelőtti újvidéki látogatásakor. De sorolhatnám a példákat: még fiatal szerkesztőként „illett” visszategezнем Ottlik Gézátt éppúgy, mint Illés Endrét vagy Cseres Tibort, hogy a tőlük fiatalabb írókat, Juhász Ferencet, Konrád Györgyöt, Danilo Kišt vagy a jugoszláviai magyar írókat ne is említsem. Sokszor méltatlannak is tartom magam e megtiszteltetésre, pedig tudom, a tegező viszony sem jelent sokat, nem több beidegződött gesztusnál, a pertuivás szertartásossága pedig éppenséggel a múlté. A pertu tűzkeresztségén én nem is szerkesztőként estem át, hanem még jóval hamarabb, gimnazista koromban, amikor Szirmai Károlyt kellett letegezнем.

Egyébként a tegeződés nálunk, családon belül honos volt, olyannyira, hogy a zentai nagyszülők mintájára a feketicsieket is tegeznünk kellett, nem kis botrányt váltva ki a faluban, ahol akkoriban a gyerekek nemigen tegezték a szülőket sem, hát még a nagyszülőket.

– Ezek a gyerekek, ha így nevelitek őket, a fenibe se vesznek majd vínsí-

getekre – hallom, miként dorgálja Julcsa nagynéném öreganyámat, mire ő sértődötten, ugyancsak a maga ízős nyelvjárásában s máig fülemben csengő – én így nevezem – református diftongusaival vágja vissza neki, hogy:

– Nízzíl csak te a magad dougod után, minket meg haggyál bikín.

– Nem úgy van az, Kati – mondta volna tovább a nagynéni, de látva, már a seprű is előkerülhet, hogy azzal zavarja ki az udvarból, jobbnak látta, ha maga indul a kiskapu felé.

Apám természetesen magázta a szüleit, mi meg nem. De cifrább esetet is tudok a faluból, ami persze egyáltalán nem az, csak első hallásra tűnhet annak. A velem egykorú fiú még magázta a szülőket, ma is, a tőle öt-hat évvel fiatalabb lány pedig már tegezi. Én változó világunkat látom ebben is, meg azt, hogy e divatnak hódolva még bizonyos szokásokat is úgy vetünk el, mint egy üres konzervdobozt. Bár az is igaz, hogy a folyamat nem volt gyors, e kis bácskai vagy vajdasági közösségen belül is két-három évtizeden át tartott, míg mindenütt gyökeret vert.

A családon belüli tegeződésbe tehát belenőttem, ami azt jelenti, hogy tudatában sem voltam, s ha történetesen nem vagyok fültanúja annak az emlékezetes párbeszédnek, talán most sem töprengek el fölötte. Meg ha né tán nem úgy zajlik le ama első személyes találkozásom Szirmai Károllyal.

Lehet, mert éppen készülõ kötetével meg születésének századik évfordulójával vagyok elfoglalva, õ mostanában még álmomban is megjelenik. Mint a minap. Ministránsokként állunk Domonkos Pistával kisvárosunk templomában, s az áldozók tömegében a kórus felõl jövet feltűnik kissé görnyedt, hatalmas termetével, elmaradhatatlan fekete öltönyében. Mikor közelebb ér, már visszhangzik a templom kövezetén megpatkolt magas szárú cipõje. Micsoda különös hangok ezek az áldozás halk nyüzsgésében, amikor se orgona, se ének, se csöngetés, csak az emberek lelkében a hangtalan metamorfózis. Amikor letérdel az oltárlépcsõ világos szõnyegére, mint ha nagy fekete varjú telepedett volna a hóborította szántófõldre. E mély csendben és feketeségben most még világítóbb vastag falú szemüvegének domborulata. Akár valóságos gyertyák égnének a szemében, amikor szinte fölhasítva e csöndet, rekedtes hangján és szokatlanul hangosan válaszolja Bogisics tisztelendõ úr „Corpus Cristi”-jére az áment. Mondom, álm képeben is megjelent az egykori valós esemény. A Veszteglõ vonatok a sötétben című novelláját már olvasnunk kellett az iskolában is, önképzõkõri délutánra várva õt, amelyre meghülés miatt nem érkezett meg.

És valóban volt valami sejtelmes Szirmaiban. Városunkban különck tartották, nyilván azért, mert sűrűn bolyongott mellékutcákban, a vasútállomás és a gyártelep környékén meg a csatornaparton is, és ilyenkor gondolataiba merülve senkit sem ismert föl; úgy kellett ráköszönni, megszólítani. Böske néni, a felesége meg attól féltette, hogy elüti az autó. Anyám,

aki a cukorgyárból jól ismerte, Szirmai is őt gyerekkorától kezdve, a valóság fölött lebegőnek tartotta, amiben nyilván sok igazság volt. Ő közvetített első személyes találkozásunkhoz is: „Iré, küldd el a fiadat, beszélni akarok vele – mondta Szirmai az utcán, szinte parancsolóan, mitután rábukkant gimnazistaként az *Iffúság*ba írt szövegem egyikére. – Melyiket? – kérdezett édesanyám vissza, érthetően, hiszen négy fia közül ekkor már háromnak is meg-megjelent a neve az újságban. – Hát a novellistát – titulált meg elsőnek, talán egyetlenként, nem ő tehet róla, hogy végül is nem az lettem.

Micsoda félelemmel csöngettem be a magányosan álló, kendergyártelepi lakására. Ma sem tudom, mitől féltem ott, az akác- és ecetfák árnyékában, lesve, kattan-e a zár. Talán attól, hogy kioktat, bonckés alá veszi szövegemet? Esze ágában sem volt, csak beszélgetni akart, meg buzdítani az írásra.

De ezek az emlékek elhomályosulnak már, az viszont nem, szakasztott templomi öltözékében nyitott ajtót. S hogy örültem volna, ha a templomba menésre hivatkozva egyszerűen elküld, mert itt most nemcsak e három lépcső magasság választott el bennünket, hanem az az ötvennyolc év különbség is, amelytől úgy süllyedtem, mint a vízbe merülő. De ő nem hagyott, nyújtotta hosszú, csontos kezét, és mint fuldoklót, húzott föl maga mellé a küszöbre.

– Szóval, te vagy az – mondta, de hangjában semmi bizalomkeltőt nem éreztem.

– Édesanyám mondta, hívatott Szirmai bácsi – valami ilyesmit mondhatam –, mire ő:

– Én neked nem vagyok Szirmai bácsi, hanem Károly bátyád és Te, érted?

Dehogyan értettem, mint ahogy azt sem, miért ül egy ember otthon is fekete öltönyben és nyakkendőben. Csak a cipő titkát sikerült ezen a délutánon megfejtenem, mert panaszkodott visszeres lábára, amelynek jót tesz a magas szárú betétes cipő. Ma is beleborzadok, ha rá gondolok, hogyan kényyszerítette rám a maga rámenősségével ezt a tegező viszonyt, amiben én akkor semmi fölelemőt nem láttam, s talán innen bennem mégis az a furcsa érzés, ha természetellenesnek tartom a tálcán felkínált azonnali pertut. Borral nem pecsételtük meg ezt a rögtönítélő bíróság módjára kihirdetett barátságot, de nyilván csak azért nem, mert ő kávé kívül mást nemigen ivott. Ezt az óbecsieiek tudják legjobban, akik valamikor 1936 őszén ezüstkoszorúval tüntették ki, s maguk is jócskán megszomjazva a hat novella felolvasása alatt, sietve kérdezték, mit parancsol az író úr meginni vacsora előtt, mire ő a maga kissé nyers modorában válaszolta: Tejet. Szóval a pertuivás elmaradása ellenére is kialakult közöttünk valami, amit nyilván barátságnak kell nevezni. De csak azután, hogy már hetente eljártam hozzá, meghallgat-

tam novelláit, hoztam kéziratait az újvidéki szerkesztőségekbe, megmutatta leveleit (Bartók, Andrić, Kosztolányi, Szenteleky...), meg velem küldte a kötegnyi Németh Lászlóét Bori Imrének, hogy aztán ezek maradéktalanul éppen itt, a *Híd*ban jelenjenek meg. Emlékszem, hányszor beszélt levélcsatáiról az akkori szerkesztőkkel, ítélkezett keményen író társairól, olvasásra pedig ideadta az *Új Látóhatárt*, a *Magyar Műhelyt* meg a párizsi *Irodalmi Újságot*, amelyek hozzá rendre befutottak. Sőt, bizalmaskodott is olykor, persze csak úgy, a maga módján. Egyszer például, halkabbra fogva a szót, hogy a konyhában kávéfőző Böske néni ne hallja, megkérdezte, tudom-e mi a különbség Szenteleky és Gozdsu Elek között. Természetesen nem tudtam, s mindenre gondoltam, csak éppen arra nem, amit ő olyan diszkrécióval közölt, mintha személyes titkáról vallana:

– Hát az, kérlek szépen, hogy Szenteleky egyszer sem nősült, mégis mindig volt három felesége, a Gozdsu meg háromszor nősült, és mindahányszor ugyanazt a nőt vette el.

Jegyzeteket beszélgetéseinkről sohasem készítettem, így hát nem lenne ildomos bármi mást a szájába adni. Még szerencse, hogy nyolcvanadik születésnapjára készülve sikerült rávennem önéletrajzának megírására, amit magam szerkesztettem, s nyomban ki is adtuk ott, Verbászon, igaz, igénytelen kis füzetecskében és számos sajtóhibával. Máig szégyenlem e curriculum vitaét, nemcsak a hibái miatt, amelyeket a legolcsóbban szedő keresztúri ruszin nyomdászok vétettek, hanem mert a felelős szerkesztő jócskán megnyirbálta a szövegét. Nyilván ez az emlék is azért tolakszik ide a többi mellé oly akaratosan, mert most is itt fekszik előttem a teljes szöveg, mintegy fölkinálkozva és reménykedően kérdezve: no, jöhetnek-e már?

Látom, beleveszek az emlékekbe, pedig csak arról akartam beszélni, hogy is ért be – mondja így, kissé fellengzősen –, mint egy szerelem, ez a mi tegeződésünk. Nem úgy, mint sok másik, amelynek alig van – és lehet, hogy sosem lesz – kellő fedezete.